

ראשונות שמשמשת [פירוש: לאחר תשמיש, אחד לו ואחד לה (עפ"י דרכי משה, וכ"מ ברשב"א ובר"ן וברא"ש ובטור). וי"א אף לפני תשמיש (עפ"י רמב"ן בהל' נדה ה,ב; מאירי; ב"י קפו)], עד שתחזוק שאינה רואה מחמת תשמיש. ואותן עדים הן עיוותיה – כשראתה בתוך תשמיש ג' פעמים, הן תיקוניה – כשלא אירע לה כלום, על ידן היא מיתקנת לעולם. ונחלקו אמוראים בדעת שמואל אם אכן צריכה בדיקה זו לבעלה בשלש פעמים ראשונות אם לאו (ערמב"ן ורא"ש ושר"ר).

טעם לבדיקה זו בשלש פעמים ראשונות, פירש הר"ן (פ"ב דשבועות) שהואיל שאין לה וסת, נראה שראייתה באות לה בהשפעת מקרים חיצוניים כגון קפיצה או אכילה מסוימת, לפיכך יש לחוש שמא אף מחמת תשמיש תראה.

ודוקא אם לעתים רואה באותם ימים, אבל בימים שלעולם אינה רואה בהם – אינה צריכה לבדוק (עפ"י יו"ד קפו,ג מתרומת הדשן. ונראה שכמו"כ אין מועילה בדיקה באותם ימים, מפני שאנו נוקטים בהחלט שלענין זה נחשב כיש לה וסת, כמשמעות לשון השו"ע וכמש"כ באגרות משה יו"ד ח"ב עב,ד. וע' בספר מראה כהן ח,ט).

פרק שני; דף יג

'כל היד המרבה לבדוק בנשים – משובחת'. פירוש, שבודקת לעתים גם בזמן שהיא מוחזקת לטהורה, לוודא ולחזק טהרתה יותר. [אבל אין הפירוש לבדוק ממש באופן תמידי מחמת עצבנות, כי אשה כזאת מכניסה עצמה ללחצים נפשיים, וגם לפעמים מסרטת עצמה מחמת רוב בדיקות. וגם אין שום סבה שתסתכל על הנייר שמקנחת עצמה אחרי הטלת צרכים, כי כל זמן שלא הרגישה אין סבה לבדוק, וגם אין קנות הזה בלא"ה בגדרי בדיקה, ומכניסה עצמה לספיקות שלפעמים קשה לפתור אותם...'] (עפ"י שבת הלוי ח"ח קצה,ד).

בשור"ת אגרות משה (יו"ד ח"ד יז,כח) כתב שבעצם היה מסתבר שלא אמרו 'משובחת' אלא בימי טהרתה אבל בימי ספירת נקיים אין שייך להצריך יותר מהדין שקבעו לה לכתחילה, בדיקה בשחר וסמוך בין השמשות. ונראה שכוונתו שכן היה נראה מצד הסברא, אבל בשו"ע (קצו,ט) מבואר שאף בימי ספירתה נאמר שהמרבה משובחת. עוד נראה מדבריו שבזמן הזה שאין אנו בקיאים במראות ומחמירים אפילו כמראה השעוה והזהב, שנמצא שהרבה ממה שתמצא ייאסר מספק או רק מחומרא בעלמא – ודאי אין מעלה בריבוי בדיקות.

'במה דברים אמורים לענין שכבת זרע, אבל לענין זוב אף הוא משובח כנשים' – ואין חשש שמא יתקשה ויוצא שכבת זרע, משום שהזיבה באה מאבר מת שאינו מתקשה (עפ"י משנה אחרונה, מרע"ב). ובתורא"ש בשם ר"ח משמע שכיון שצריך לבדוק הזוב כדי למנות ראיותיו, אעפ"י שעלול להוציא זרע לא אסרו (וכ"כ בספר פני אריה).

זהלא נצוצות נתזין על רגליו ונראה ככרות שפכה ונמצא מוציא לעז על בניו שהן ממזרים' – שחוששים ללעז מאותם אנשים שאינם יודעים שאסור להושיט יד לאמה והם רואים נצוצות על רגליו של זה [משא"כ שאר אנשים נזהרים להטיל באופן שלא יתזו ניצוצות או מנגבים ניצוצותיהם] (ע' פתחי נדה, פני אריה).

'בתר דאמר להו איסורא, הדר אמר להו תקנתא?!' אף על פי שכן מצינו בכמה מקומות וכך הוא

הסדר הראוי, לומר תחילה את הדין ולאחר מכן תקנת הדבר, אך השאלה כאן שלא היה לו להפריז כל כך במדה ולומר 'מוטב שיהו בנייהם ממזרים' עד שיאמר להם תחילה מה תקנה יש (ריטב"א). ומרש"י משמע שהקושיא היא על דיוק דבריו, שמאחר ואסר להם בכל אופן לשם מה נצרך לומר תקנה [והלא גם חכמים יודעים שאפשר בכך]. ומתוך שאמר להם תקנה, שיחזרו אחר מקום גבוה ושאלוהו כשא"א לו מה יעשה, ואמר אעפ"כ אסור.

'דבי כנישתא דשף ויתיב'. כשגלה יכניה עם החרש והמסגר ועם הנביאים שהיו עמם, בבואם לנהרדעא בנו שם בית הכנסת מעפר ואבנים שהביאו עמם ממקום בית המקדש, שכן כתוב כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו. וקראו לאותו בית הכנסת 'שף יתיב' – כלומר השכינה נסעה ממקדש ושכנה באותו מקום [שף' לשון עקירה ממקום], ואמר שמואל: שם השכינה שורה בבבל (תשובות הגאונים 'שערי תשובה' עא בשם רב האי גאון. וע' גם במלחמות ה' לרמב"ן ספ"ד דכתובות וברש"י מגילה כט; 'סבוב רבנו פתחיה' לר"פ מרגנשבורג מבעלי התוספות, עמ' יג. ובגמרא שם מסופר על אבהו דשמואל ולוי שהיו יושבים באותו בית הכנסת ובאה שכינה, שמעו קול רוגש קמו ויצאו. הרי שם ביחוד יש 'ביעתותא דשכינה'). ויש מפרשים שנקרא כן על שם שנפל ונבנה מחדש.

'שיננא'. ע' בספר ברית יעקב (יט) לגר"י סופר שליט"א.

(ע"ב) 'המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי. ולימא 'אסור' – דקמגרי יצר הרע אנפשיה'. פירוש, מלבד האיסור שיש בדבר משום הוצאת זרע לבטלה, שענינו איבוד כל טפה שראוי לצאת ממנה זרע קודש, יש ענין נוסף שעליו ראוי להיות בנדוי – שמגרה יצר הרע בעצמו. [והיות וענין זה חמור משאר עבירות, שהוא מגרה על עצמו את היצר, לכך החמיר בדבר יותר ואין די בלשון 'איסור'. ערוך לנר].

ומבואר מכאן שאיסור הוצאת זרע אינו משום גירוי היצר אלא ענין אחר הוא כאמור [וגם בכגון גרימה להפלת ולד, ודאי לא גרע זה מהוצאת זרע], שעל כן הוצרכו לעיל להביא ראיות מן הכתובים על האיסור (עפ"י חות יאיר לא).

הקשה שם לפי"ז על דקדוק התוס' ממה שאמרו 'נשים לאו בנות הרגשה נינהו' – שאילו היו בנות הרגשה היה אסור להם לבדוק, ומכאן רצו להוכיח שגם אשה מצווה על השחתת זרע. והלא י"ל שאילו היו בנות הרגשה היה אסור משום גירוי היצר. ואמנם כן הביאו הרמב"ן והרשב"א, שאילו היתה בת הרגשה בת נידוי היא על שמביאה עצמה לידי הרחוק (וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"א סוד ישרים ט ושו"ת תורה לשמה תקד. עוד בענין ענין השחתת זרע באשה – ע' בחזו"א קד, ג). ובדעת התוס' י"ל שכל שהוא לצורך בדיקה אין לחוש משום גירוי היצר, דהוי כעין דבר מצוה, ורק משום השחתה אסור.

הראב"ד מפרש דברי הגמרא באופן אחר [דלא כרמב"ם ושר"ר], וזו לשונו (כמובא בטור או"ח רמ. וכן נפסק בשו"ע שם):

'צריך לברר איזו מחשבה נכונה שתהיה לאדם בשעת תשמיש... והכוונה הרביעית שהוא מכוין לגדור עצמו בה מן העבירה כדי שלא יתאוה לעבירה, כי רואה יצרו גובר ומתאוה אל הדבר ההוא. גם בזו יש שכר אך לא כראשונות, לפי שהיה יכול לדחות את יצרו ולכבוש אותו, כענין שאמרו אבר קטן יש באדם מרעיבו שבע ומשביעו רעב. ומכל מקום מי שכוונתו לכך שיהיה שבע מן ההיתר שלא ירעב ויתאוה אל האיסור כוונתו לטובה ויש לו שכר, כאדם שיוכל להתענות יום אחד בלא טורח גדול שלא יחלה ולא יצטער הרבה, אעפ"כ הוא אוכל מעט כדרך בני אדם, שאינו נתפש באותה אכילה ומקבל

עליה שכן, שמראה לנפשו מעט הנאה ואינו רוצה לצער אותה, כענין שנאמר 'גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכור'. ונאמר 'צדיק אוכל לשובע נפשו'. אבל מי שאינו צריך לדבר ואין יצרו מתגבר עליו, והוא מעורר תאוותו ומביא עצמו לידי תאוה וקישוי כדי להשביע יצרו ולמלא תאוותו מתאוות עולם הזה – הוא עצת יצר הרע, ומן ההיתר יסיתנו אל האיסור. ועל זה אמרו רבותינו ז"ל: המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי. ופריך ולימא אסור? – משום דמגרי יצר הרע בנפשיה. וזה דומה לאדם שהוא שבע ואוכל ושותה יותר מדאי עד שמשתכר ומקיא. ודומה לבהמה שאוכלת עד שיאחזנה דם ותמות'.

'קשין גרים לישראל כספחת'. כמה טעמים ניתנו בדבר: שאין בקיאים במצוות ומביאים פורענות; שמא למדים ישראל ממעשיהם (רש"י); שרובם חוזרים בשביל דבר ומטעים את ישראל וקשה לפרוש מהם אחר שנתגירו [כשם שאירע במדבר במעשה העגל ובקברות התאוה ועוד, האספוף היו בהם תחילה] (רמב"ם איסור"ב יג, יח); שאין השכינה שורה אלא על משפחות המיוחסות שבישראל וע"י שהגרים מעורבים מתרחקת שכינה ומשיח מתעכב (ר"י; תורא"ש); לפי שהוהיר הקב"ה עליהם בכ"ד מקומות שלא להונותם ואי אפשר שלא יצערום (תוס' קדושין ע:).

והר' אברהם גר פירש לפי שהגרים בקיאים במצוות ומדקדקים בהם, קשים הם לישראל כספחת, שמתוך כך הקב"ה מזכיר עוונותיהם של ישראל כשאין עושים רצונו (תוס' שם). ע"ע תורא"ש קדושין ע; חדושי אגדות; בני יששכר תמוז-אב ב, ט.

'עד שיכלו כל הנשמות שבגוף'. אוצר הנשמות נקרא 'גוף' (כדפרש"י), כי המושג 'גוף' משמש בעצם לכל מה שמסתייר על הרוחניות הטהורה [והרי גם במלאכים אמרו ז"ל 'נפשם וגופן מן השמים' הגם שאין להם גוף גשמי אלא הכוונה שיש במהותם נקודות הסתר, שיש בהם חסרון המתאוה למילוי]. ואותו 'אוצר' אשר בו נתונות הנשמות טרם ירידתן לעולם הזה, משמעו גם כן בחינה בהסתר, כי בחינת הזמן המגביל את הנשמות והמחלק את ירידתן לפי סדר מוקדם ומאוחר, לפי צרכי הדורות – היא הסתר לצורך בחירה בעולם התחתון (עפ"י מכתב מאלהו ח"ד עמ' 153 וע"ש בעמ' 120).

'אמרו לו לרבי טרפון: ישב לו קוץ בכריסו לא יטלנו? אמר להן: לא. והלא כריסו נבקעת? אמר להן: מוטב תבקע כריסו ואל ירד לבאר שחת'. 'כריסו נבקעת' לאו דוקא אלא כלומר שסובל יסורים, אבל ודאי שבמקום סכנה מותר הדבר.

ואף במקום צער, משמע מהשמטת הרמב"ם והשו"ע שאין הלכה כרבי טרפון ומותר להוציא הקוץ אף שלא במקום סכנה. וגם אם הוא גרם לכך [ומה שכתב ריעב"ץ בסידורו שהמביא עצמו לכך במזיד צריך למסור עצמו שלא יצא הזרע – כוונתו להשתדלות בכל כחו אבל לא באופן שיגיע לסכנת נפשות ממש] (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"א נו. וע' גם חו"א או"ח א שצדד בהוצאת הקוץ שמא הלכה כחכמים. וע"ע ערו"ל"ג).

ורבי טרפון גדר גדול גדר בדבר משום חומר העבירה, כי משורת הדין היה שכל שיש צער הלא הוא בפחת ואינו בא לידי הרהור, אלא כיון שאפשר ליטול הקוץ בבגדו לא התירו בידו (עפ"י ריטב"א).

'למטה מטבורו... והלא כריסו נבקעת'. המגן-אברהם (ג סק"ד) פירש 'טבורו' ו'כריסו' כלשון נקיה למילתו, אבל לאו דוקא למטה מטבורו. ואולם מלשון הרמב"ם (איסור"ב כא, כג) נראה שאף למטה מטיבורו

ממש אל יכניס, אלא שאינו איסור מן הדין (עפ"י ט"ז יו"ד קפב סק"ג). ובערוך לנר נקט בדעת הרמב"ם שאסור מן הדין למטה מטבורו.

'כהן שוטה... ישן – טמא'. אף על פי שכל ספק טומאה בדבר שאין בו דעת לישאל – טהור, כגון שוטה שנמצא במבוי שיש בו טומאה, ספק נגע בטומאה ספק לא נגע – טהור, כאן אנו מטמאים אותו מספק. ויש ליתן טעם בדבר, שכל שהספק הוא בעצם הטומאה ולא בנגע, הריהו עומד בספקו, ובעל קרי הוא גוף הטומאה ולא משום מגע (עפ"י אחיעזר ח"א א).

מכנסים אסורים. והכתיב ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה? ההוא כדתניא מכנסי כהנים למה הן דומין כמין פמלניא של פרשים למעלה עד מתנים למטה עד ירכים ויש להם שנצים ואין להם לא בית הנקב ולא בית הערוה. זו לשון הרמ"א (אה"ע כג,ו):

'הנה בגמרא פרק 'כל היד' משמע דאסור ללבוש מכנסיים אם לא עשוין כתבי שוקיים משום דמביא לידי השחתת זרע. ואעפ"י שאפשר לדחות דבגמרא לא קאמר אלא בימיהם שהיה להם תרומה ואיכא למיחש לטומאת הגוף, מ"מ מדהביא הרא"ש בפסקיו משמע דאף בזמן הזה אסור. ומה שנהגו היתר במרחץ, אפשר לומר דבשעה מועטת לא אסרו. כן נראה ל'.

וכתבו אחרונים (ע"ש בפתחי תשובה, וכ"כ בערוך השלחן שם ז) שלא נאמר איסור זה אלא במכנסים שיש בהם כיס מיוחד לאבר בפני עצמו, ששייך בזה חימום אבל במכנסים שלנו אין שייך הדבר, ופשוט שבכל הדורות לא הלכו בלא מכנסים. אכן במכנסים דחוקים יש אסורים (ע' עזר מקודש אה"ע; מהר"י שפירא).

וע' ברא"ש פ"ק דשבת (יט) שהביא מחזור ויטרי שבזמן הש"ס לא היו להם מכנסים כמו לדין כי אם כיס אחד למדת האבר. וזה נראה להפך מהנ"ל. גם בריטב"א משמע שכל מכנסים רכים הנוגעים בעטרה אסרו, וכתב: 'ועכשו קולא בדבר הזה בכל הארץ הזאת, ואין לי על מה שנסמוך'. וצ"ע.

*

'איתא בספרים דעיקר תיקון למי שנכשל ח"ו בזה, שיתחזק מכאן ולהבא בימי חייו בלימוד התורה, וזכות התורה תגין עליו, וכדאיתא במדרש תנחומא, אם חטא אדם ונתחייב מיתה לשמים מה יעשה ויחיה, אם למוד לשנות פרק אחד – ישנה שני פרקים, ואם למוד לשנות דף אחד – ישנה שני דפים. והתורה תטהרנו, וכמו שאחז"ל על הפסוק יפוצו מענותיך חוצה – נמשלו דברי תורה למעין, מה מעין מטהר את הטמאים אף התורה מטהר את ירשאל. ואיתא בווה"ק (פ' קדשים) לא איתדכו בר נש לעלמין אלא במילי דאורייתא בגין דברי תורה לא מקבלין טומאה בגין דאיהי קיימא לדכאה לאילון מסאבי ואסותא באורייתא משתכחא דכתיב יראת ד' טהורה עומדת לעד, ע"ש עוד.

[ואם אינו יודע ללמוד, יתעסק עכ"פ במידת הצדקה וחסד ויחיה כמו שנאמר רדף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד, עיי"ש במדרש].

ועיקר לימוד התורה יהיה על מנת לקיים, דהלומד ואינו מקיים נוח לו שלא נברא כמו שאחז"ל, וגם לא יהיה בכחה להגין עליו ח"ו' (משנה ברורה תרטו סק"ג ושער הציון סק"ה).

'אין כוונת המדרש דבתורה לבד יוצא אפילו בלא מדת החסד כלל, דהלא כבר אמרו חז"ל דהאומר אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין לו, אלא ר"ל דעיקר התיקון הוא ע"י התורה למי שיכולת בידו להבין ד"ת אבל מכל מקום צריך לעסוק גם בחסד ולרחם על הבריות ועבור זה יכפור עונותיו וכדכתיב בחסד

ואמת יכופר עון וירחמו עליו מן השמים להוסיף לו חיים, וכמו שאחז"ל כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים' (שער הציון סק"ו).

'ראיתי להעתיק פה מה שכתב השל"ה בשם ספר חרדים, וזו לשונו שמצא בתוך ספרי המקובל האלקי חסידא קדישא הרב ר"י לוריא אשכנזי ז"ל בספר אחד כתיבת יד: כל מה שתמצא בסיגופים וכו' לא נזכרו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל מי שתורתו אומנתו ויודע דעת ויראת ד', לא יחלש ולא יתבטל מלימודו אך יום אחד מן השבוע יתרחק מבני אדם ויתבודד בינו לבין קונו ויתקשר מחשבתו בו כאילו כבר עומד לפניו ביום הדין, וידבר לאל ית' כאשר ידבר העבד אל רבו ובן אל אביו. והעתיקו זה האחרונים.

וכעין זה כתב החיי-אדם וז"ל: דאפילו על עבירות ידועים המבואר ברוקח שצריך להתענות לכפרה כמה ימים, אם ת"ח הוא ותורתו אומנתו, אפילו בזמן הזה, לא יסגף עצמו כל כך רק שישוב לפני ד' בלב שלם ויבכה מקירות הלב וילמוד יותר מאשר היה רגיל, כי התורה הוא מקוה טהרה ונמשל לאש וכל אשר יבא באש – באש יובא וטהר, וימעט מכל התענוגים ויאכל רק כדי קיום גופו שלא יחלש כדי שיהיה לו כח לעבודת השם, ולא יילך לשום סעודה, וכל שכן לסעודת מריעות, וישמור שבת בכל פרטיה ודקדוקיה, ואם אפשר יתענה עכ"פ בכל שבוע יום אחד או עכ"פ כל יום בה"ב עד חצות. והעיקר הבכיה והיודי וגדרים שלא יעשה זאת לעולם, וד' יראה ללבב עכ"ל' (באור הלכה תקעא ד"ה ת"ח).

תשובת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בענין תשובה לחטא ניאוף ביד והוש"ל (אגרות משה או"ח ח"ד קטז):

'מע"כ החותם בשם א.ב.ג. שלום וברכה שיקבל השי"ת תשובתו ויכפר לו כפרה גמורה בתוך השבים באמת.

בדבר חטא ניאוף ביד ורגל והוצאת זרע לבטלה שהרבה פעמים שב וחזר לאולתו ועתה שב ממש ורוצה לידע סדר תשובה, הנה ממכתבך ניכר שתשובת המשקל הוא עיכוב בתשובה, וח"ו לחשוב זה, כי אדרבה הרבה דברים מעיקרי התשובה כהא דהשבת גזל הקלו בכמה דברים מפני תקנת השבים... וכל שכן שהוא אסור לומר שתשובת המשקל שהוזכר אפילו ברוקח יהיה עיכוב לתשובה דהיה זה מניעה לשבים שעל הרבה דברים מהם א"א לקיים כלל תשובת המשקל שנאמר שם... ולכן ברור שהרוקח לא כתב זה אלא לצנועין ות"ח גדולים שיודעים שאין זה עיכוב בתשובה כלל אלא לאלו הרוצים להחמיר על עצמן למרק חטאם ושמן עצמן שלא ימנעו מתשובה בשביל זה וכשיראו שקשה עליהם יפסקו מזה. וגם ברור שהוא דוקא כשלא יפסידו בשביל זה מלמודם ומקיום מצות המצוין וכדחזינן... וא"כ יש למילף מזה גם דאסור להתייטר עצמו בתשובת המשקל כשבשביל זה יתבטל מלמוד תורה ומקיום מצות... אבל לבד הראיות הוא דבר פשוט וברור שתשובה בעזיבת החטא בגמר דעת בלבו שלא יחטא לעולם וגם צריך להתחרט על מה שעבר, הוא התשובה שהצריכה תורה, אבל חייבה להשב בתשובה להתודות חטאו בשפתיו וגם לומר ששב בתשובה ועזב חטאו שלא יחטא יותר לעולם והתחרט על שעבר כדאיתא...

אך שאף שנחשב בעל תשובה מ"מ הא לענין כפרה שימחול לו הקב"ה מפורש (פ"א מתשובה ה"ד) דאיכא שני חלוקי כפרה שלא מתכפר בתשובה ויו"כ אלא צריך יסורין לחלוק הג' דהוא כריתות ומיתת בית דין ומיתה לחלול השם – מסתבר דאין לנו בזה אלא מה שנאמר דהוא כריתות וחייבי מב"ד ולא חייבי מיתה בידי שמים, שלכן על הוצאת זרע לבטלה הרי אף אם נחשבהו לחייב מיתה כלשון ר' יוחנן נדה דף י"ג הרי אין זה אלא מיתה בי"ד שקיל מכרת... אבל הרמב"ם... הרי סובר ודאי שאינו ממש חיוב

מיתה אלא שכוונת ר' יוחנן שהוא עון חמור שלפעמים ענשו השי"ת במיתה, ובהכרח הוא כן דהא מחוייב מיתה ביד"ש אינו מת מצד החיוב קודם שנעשה בן ששים וער ואונן הא מתו קטנים, שממילא אין ראייה כלל שהוא איסור דחיוב מיתה, וגם לבני נח לא נאסר כלל הוצאת שז"ל וקודם מתן תורה אף בני יעקב לא נתחייבו אלא בדיני בני נח – אלא מוכרחין לומר שרק לער ואונן היה רצון השי"ת לעונשם אף שמגדרי דיני התורה לא היו חייבין... וזהו שיטת הרמב"ם והשו"ע שליכא חיוב ממש. ולכן ודאי שהוא מחלוק הב' דכפרה, שבתשובה גמורה מתכפר ביום הכפורים.

אבל מכל מקום מן הראוי וטוב לתשובה להתודות בכל לילה קודם שינתו על חטא זה ולומר בפה מלא איך שמתחרט על מה שחטא ומקבל שלא יחטא יותר כל ימיו, וגם להתענות בשנה ראשונה פעם אחת בשני חדשים ובשנה שניה פעם אחת בג' חדשים ובשנה שלישית שני פעמים, ואין להחמיר בתעניות אלא תרבה בלמוד התורה שזהו העצה היותר גדולה שלא להביא לידי הרהור כדאיתא ברמב"ם בפכ"א מאי"ב הי"ט ובסוף פכ"ב עיי"ש. וגם תראה לי שאשה בהקדם האפשרי אם כבר באת לשנים ששיין לזה, והשי"ת יקבל תשובתך ויכפר לך ויסייע לך שלא ליכשל שוב לא בחטא זה ולא בשום חטא'.

הנה קטעים נוספים, מלוקטים מספר צדקת הצדיק (קכ ואילך; קז ואילך; קנג ואילך):

מי שמזכר לחייביא, אי אפשר שלא ידבק בו מאומה, וכידוע המשל על זה ממי שגורף ביבין... ועל ידי זה בא לראיית קרי, כמו שאמרו בשבת (קכו): באותו חסיד מפני טורח הדרך לפדות אותה ריבה דאיתא באבות דר' נתן (פ"ח) שהטביל לריבה מפני שאכלה איסורין והיה מזכה לחייביא, מה שאין כן אלישע שאמרו עליו בסנהדרין (קז): שהיה מדחה (לגיחזי) בשתי ידים, נאמר עליו (בברכות י): שלא ראה קרי מימיו. ואיתא בסנהדרין שם דאין להיות כאלישע רק הקירוב יותר בחזק מן הדיחוי, שהוא בימין, ואמר תיכף אחר כך שם דגם היצר כן יהיה שמאל דוחה וימין מקרבת, משא"כ באלישע היה גם ימין דוחה, ואף שאמרו בבראשית רבה (ט) טוב מאד זה יצר הרע – ידוע דהכל לפי מה שהוא אדם, ויש מדתו לאכפייא והליות דוחה לגמרי ויש מי שמדתו לאהפכא.

בכל התורה כולה לא נזכר בפירוש עוון דהוצאת זרע לבטלה רק נזכר שנענשו דור המבול וער ואונן... כי לא היה אפשר לכתוב האיסור בפירוש מאחר שהשי"ס יסד בטבע העולם שיארע זה גם כן לאדם באונס ויהיה צעקה גדולה על מה עשה ה' ככה לנו להכשילנו, רק הניחה תורה ללמוד דבר זה ממצוות בני נח דמודבק באשתו כמו דמיעטיה אשת חבירו, הכי נמי כל שלא באשתו. וכל מצוות בני נח הוא מכלל דרך ארץ שקדמו לתורה, וכן דבר זה גם כן מדרך ארץ, דיש לידע מעצמו שאינו מדרך ארץ לעשות כן, וכל הבעלי חיים אין עושין כן, ואין לצאת מישוב העולם ובוזה יובן מה שאמרו בפרק מי שמתו (ברכות כב). דבעל קרי שונה בהלכות דרך ארץ. ואכ"מ. והנה דרך ארץ קדמה לתורה, ובתנ"כ"א (רבה רפ"א) נקרא דרך ארץ 'דרך עץ החיים' עיי"ש... ומי שאינו בדרך ארץ אי אפשר להגיע.

אבל השי"ת שם שומרים לשמור שלא יגיעו באמת לזה עד ביאת המשיח שנאמר בו חיים שאל ממך נתת לו וכידוע דתיכף אחר חטא דאדם הראשון התחילו הטיפי קרי דחזא לאונסו לצאת ממנו כמו שכתב האריז"ל, ומי שלא ראה קרי מימיו על כרחך הוי ימין דוחה ליצר, וגם זה אינו מישוב העולם כמו שאמרו בסנהדרין (קז): ע"ש ברש"י. ולהיות ממש בדרך ארץ אי אפשר כלל, ולכן אמרו בזה דאין מועיל תשובה לעוון זה – רוצה לומר תשובה גמורה שאז המשפט שיהיה

במקום הקילקול דייקא התיקון הגמור, אם כן היה מגיע לעץ החיים וחי לעולם, ודבר זה אי אפשר קודם משיח.

קיימא לן בשבת (עא.) שהחטאת הבאה לכפר החטא גוררת אותו חטא גם פעם אחר שעשאו יעוין שם. ונלמד גם כן מזה בתשובה שזוכה לכפרה, נתכפר לו גם פעמים אחרים שעשה דבר זה, כי חטא גורר חטא... ולכך הוצאת זרע לבטלה דאין מועיל תשובה כמו שאמרו בזהר (ח"א רי"ט). אם שבו על עוון קרי ומתכפר ומוציא אותן טיפין העשוקים ממילא בגרירה מוציא גם טיפין דהוצאת זרע לבטלה בהקיץ, ועל כך גם כן יסוד הש"י ענין הקרי בטבע, כי הוא חושב מחשבות לבל ידח ממנו נדח, ועי"ז יתוקן, ומי שחטא בהוצאת זרע לבטלה הש"י מזמין לו גם כן מקרים כדי שישבו עליהם... ואף מי שלא חטא בזדון בהקיץ, הקב"ה מזמין לו באונס גמור לתקן אותו הבא ע"י הרהור ביום, וכן לתקן אחרים החוטאין, דיחיד ששב מוחלין לו ולכל העולם כולו (כמו שאמרו בימא פו:).

ועל ידי לימוד תורה ביגיעה, נתקן עוון דהוצאת זרע לבטלה, כי אמרו ז"ל בנדה (יג.) דחייב מיתה, ובודאי כל דברי חכמים לרחם על הבריות ולהמשיך טובה וחיים לעולם, וכוונתם במקום שאמרו חיוב עונש על האדם היינו שבעונש זה מתכפר, כמו שאמרו בסנהדרין (מז:) בחייבי מיתות בית דין דמיתתם כפרתם, כי ראו שקשה למצוא כפרה (וכמו בעוון זה רחמנא ליצלן) ומצאו לו מקרא מן התורה שמחייב עונש כך, וממילא על כרחך שבעונש זה מתכפר, כי אם לא כן למה יענש כנודע שהעונש הוא כדי להתכפר, ולכך פעמים נגזר על האדם בשביל הוצאת זרע לבטלה שלא יהיו לו בנים וכיוצא, שהוא מארבעה דברים שנקרא מיתה בפ"ק דע"ז (ה.). ועל ידי דברי תורה שממית עצמו על ד"ת, שזה נקרא 'מיתה' כדרך רז"ל על פסוק אדם כי ימות באהל ואז נתכפר לו בזה גם כן דוגמת מיתה... וד"ת נקרא 'עץ החיים' כמו שאמרו ז"ל (ריש סד"א) ומיתה נקרא 'דרך ארץ' כמו שכתוב אנכי הולך בדרך כל הארץ ולכך מיתה הוא דרך להגיע לחיי עולם שדרך ארץ הוא דרך עץ החיים (כמ"ש לעיל). וכן מי שממית עצמו על דברי תורה זהו הדרך לעץ החיים דהיינו דברי תורה ומתקן בזה מה שפגם בדרך ארץ...

איסור דהוצאת זרע לבטלה הוא בכלל מצוה דפרו ורבו, כנראה מדברי התוס' בסנהדרין (נט:) וכמו שכתבתי בחדושי, ולכך ע"י מצות פרו ורבו בכוונה הראויה לשם ה' יוכל גם כן לתקן מה שחטא באיסור זה ולקלוט אותן טיפין לקדושה, כי כל לאו הבא מכלל עשה העשה הוא תיקון הלאו, וגם בלא"ה איתא בויקרא רבה (כא) כי באבר שעשה בו חבילות עבירות יעשה בו חבילות מצוות ע"ש, וכן כאן באותו אבר חבילות מצוות היינו פריה ורביה ומצוות עונה (ומיהו י"ל נמי ישב ולא עבר עבירה כדר' חנינא בר פפי שנודמנה לידו, מיקרי ג"כ מצוה כדאיתא בקידושין (לט:)). ואין רצונו לומר חבילות בריבוי במעשה, דעל זה אמרו בברכות (כב.) שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשויהן כתרנגולין, ואיתא באבות (פ"א) אל תרבה שיחה עם האשה כנודע, רק אין רצונו לומר בכמות אלא באיכות, שיהיה בקדושה ובטהרה, דבלאו הכי מיקרי בעילת זנות וכבהמות, כדאיתא בזוהר כמה פעמים, רק כאשר הוא בקדושה כפי אפשרות האדם (דאין הקב"ה בא בטרונא והרי אמרו ז"ל בעוון – מלא (כתיב, 'הן בעוון חוללתי') שאפילו חסיד שבחסידיים מתכוין להנאת עצמו (כמ"ש במ"ר ר"פ תזריע)), אז ה' צלך גם כן דוגמתו שופע לארץ העליונה אשר

היתה חריבה ויבשה על ידי חטאיו כנודע כדאיתא בתקונים ונתקן הכל, וע"י שיוורדים טיפי גשמים מלמעלה על הארץ היא נותנת יכולה שהיא רוח קדושה בלב האדם תחת רוח הטומאה שהיה לו מקודם, כמו שאמר דוד המלך ע"ה באותו מזמור (תהלים נא) ורוח קדשך אל תקח ממני השיבה לי ששון ישעך וגו'.

צדקה לעניים גם כן מועיל לתקן עוון דהוצאת זרע לבטלה. ובכלל, לכל מה שאמרו ז"ל חייב מיתה מועיל צדקה כמו שנאמר וצדקה תציל ממות וכמו שאמרו ז"ל בפ"ק דב"ב (יא). ולעוון זה ביחוד, דע"י שמחיה נפשות, ואמרו ז"ל שם כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ובכלל העולם גם כן אותם נפשות עשוקות מחיים ממש, ובלבד שיהיה לעני הגון דבלאו הכי אין מועיל, דהוא קצת מעין דוגמא דחטאו שמשפיע חיים למי שאין ראוי, וכמו שאמרו בירמיה... והנה דבר זה אין ביד האדם לידע כלל... רק מי ששב כראוי ומבקש רחמי שמים שיתוקן חטאו מכל וכל, אז הש"י מזמין לו כראוי.

מאן דמזכי לחייביא מועיל גם כן לתקן זה, שהוא נקרא לוקח נפשות... ונפש משיב את הנפש ומועוון דהוצאת זרע לבטלה כשנעשו מזדונות זכיות ואותם נפשות נלקחים לקדושה, מוסיף שפע גדול, ונמצא דהיה מזכה לחייביא בזה, וחטאו ממש מעין דוגמא דתיקונו... ולכן אמר דוד המלך עליו השלום באותו מזמור (נא) אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישו בו רק הקדים השיבה לי ששון ישעך – כי אי אפשר לחייב לזכות את החייב, ואמרו יבוא זכאי ויכפר על החייב (יומא מג: ואיתא (בשבת לב). מגלגלין זכות ע"י זכאי, רק צריך מקודם תשובה ורחמים ששיב לו הש"י רוח קדושה שבנפש הישראלי ואז אחר כך לתקן הקודם, ולהוציא נפשות עשוקות יוכל ע"י דאלמדה פושעים וגו'.

ופעמים אותן חייביא הם אותם נפשות עצמם ולכך נזדמנו לידו דייקא לתקנם. ועיין ריש פרק כל היד שאמרו שם מקבלי גרים ומשחקין בתינוקות מעכבין את המשיח (לפנינו לא גרס 'מקבלי') – זה בא מזה, כי הם גם כן אותם נפשות כידוע. ואין כאן מקומו.

תיקון למקרה לילה הוא הטבילה, כי ע"י זרע לבטלה מגיע עונש המבול כמו שאמרו בנדה, ומקבל על עצמו גם כן דוגמת מבול כרגע ותיכף יוצא, כי הש"י אמר לא אוסיף עוד לקלל וגו' כי יצר לב האדם רע מנעוריו... והנה הוקשו אהלים לנחלים בברכות (טז) לכך גם דברי תורה שהוא מי הדעת מועיל כמו כן, וצריך לזה דברי תורה בדחילו שזהו הפך דאימה ויראה...

הוצאת זרע לבטלה אמרו בזהר נח (סב) דאין מועיל תשובה, והיינו כי טיפי זרע נמשך מהמח ופגם בטיפי מוחו, והתשובה הוא בלב... ולכך אי אפשר לתקן על ידה החכמה שהיא למעלה ממנה רק צריך תורה שהיא נובלות חכמה שלמעלה... ולב נשבר להיות ממש כאין שהוא בכתר כנודע שלמעלה עוד וזה מועיל... תפלה היא כנגד להכרית מארץ זכרם... אבל להיות קרוב לה' העצה שבירות לב, ואת דכאי רוח יושיע...

ובעקבי משיח מתגבר מאד עוון זה, וכמו שכתב בספר ראשית חכמה כי כמעט אין אדם בדורו שניצול...

בעקבתא דמשיחא העיקר הוא רק להוציא יקר מזולל, ורק במקום יצר הרע ותגבורת עוונות משם יקחך דייקא, על ידי תשובה... ובעקבי משיח הנפשות מן הרגליים ושם תגבורת הרע והיצר, ולכך דור של נפשות כאלו דווקא יזכו למשיח... וכן משיח עצמו נולד ממקום כזה... והיינו שזהו תכלית השלימות שיהיה אז שיתהפך שורש הרע לטוב שזה שחיטת היצר דאיתא בסוכה (נב). והוא הנפש האחרון שבגוף והיותר סמוך לרע בכל מיני תוקף, ובעולם הזה הדורות הולכים ומתקטנים אבל אז כשיתוקן יהיה בטוב סוף מעשה במחשבה תחילה בסוד והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק שממקום שפוסק שם חוזר ומתחיל להאיר ונעשה זה ראש ונתהפכו תחתונים למעלה וכמו שאמרו ז"ל (פסחים נ). עולם הפוך ראיתי.

סימן לתשובה גמורה ושנתקבלה תשובתו על עוון זה דהוצאת זרע לבטלה ובכלל תיקון הברית, הוא כאשר נפתחו לפניו מראות האלקים, רוצה לומר שרואה ומכיר שהש"י נכחו, שדבר זה נקרא אצל דוד המלך ע"ה רוח קדשך וששון ישעך (תהלים נא) כי איתא בבראשית רבה (ריש פרשת וירא) על פסוק מבשרי אחזה אלוה דלשמירת ברית בשר תיכף מגיע מחוזה, וירא אליו ה' וגו'. והנה בעל תשובה אמרו בזהר חיי שרה קט. דבשעתא חדא ברגעא חדא זוכה לכל המדרגות (ושמעתי בשם הרבי ר' בונים ז"ל כי דבר זה מיגיעת ר' שמעון בר יוחאי עליו השלום) ודבר זה עיקרו על בעל תשובה מעוון קלקול הברית כדאיתא בע"ז (ז). על ר' אליעזר בן דורדיא. ובלאו הכי סתם 'תשובה' בעוון זה, כדמשמע בפרק יום הכפורים (יומא פו:) היכי דמי בעל תשובה וכו' באותה אשה וכו' וכשמתקן ע"י תשובה הראויה (שהוא שלעולם לא יחזור לדבר זה ויעבור עליו מה, והיינו שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם כלשון הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה, שהגיעה תשובתו לכך) אז תיכף מגיע לו הראיה הראויה לשומר הברית כנוצר...

העגמת-נפש שיש לאדם על עוונותיו הוא תמורת יסורין, וכמו שאמרו בזהר (ויקהל ריב.) ממשח, ע"ש... וע"ש דמקבלם בגן עדן, רצונו לומר שמתעורר על זה מכח דברי תורה, עיי"ש בזהר (רי.). דרקיע שעל גן עדן נעשה מדברי תורה ע"ש, והיינו שרואה חומר העוונות וכיוצא וע"י הצער והעגמת נפש שיש לו בנקודת הלב מעוונותיו, עי"ז מתעורר תוקף נקודת משיח הגנוזה בו ומאיר לו. ועיי"ש (ריא:) דמאור של גיהנם בא לגן עדן, וזהו הסימן על העגמת נפש שנתקבל לפניו יתברך, כאשר בא עי"ז לעונג דהיינו גן עדן, והיינו שמאיר לו מנקודת משיח דרצונו לומר השלימות שבסוף...

תיקון למקרה לילה וגם במזיד נקרא כן בלשון הכתוב ובדברי רז"ל, ובסנהדרין (קו.) ותקראנה לעם לזבחי אלהיהן וכו' מלמד שנעשו כולם בעלי קריין להאמין באמונה שלימה שאין שום מקרה בעולם כולו וכל מה שאירע לו ידע שהכל בכוונת מכוון יתברך שמו, ודבר זה הוא באמת עיקר הכל, וכל תרי"ג מצוות התורה הן רק עיטין להגיע לידיעה זו שהכל מהש"י. וכל העבירות נקרא בתוכחה אם תלכו עמי קרי לשון מקרה, כי העבירות הן יציאה מן הסדר ואין להם סדר... וכן כל העוונות נקרא שם חמת קרי ועל ידי זה שמאמין שאין מקרה ממתיק כל הדינים ומתקן כל העבירות, כי אם כן על כרחך כולם לא היו יוצאים מן הסדר והיה מסודר כך ולא במקרה, וא"כ אינו עבירה. ועל עוון הנזכר הוא תיקון ביחוד.

אילו היה נמצא אדם שומר הברית כל ימיו בתכלית, שלא נתכון מעולם באותו אבר להנאתו, היה חי לעולם... וישי מת בעטיו של נחש (כדאיתא בשבת נה): ונקרא נחש בכתוב (דכתיב בשמואל-ב יז אביגיל בת נחש, ובת ישי היתה כדכתיב ואחיותיהן (של דוד ואחיו) צרויה ואביגיל) רצונו לומר שרק דבר זה היה בו שרש נחש, שמו שאמרו ז"ל עליו (מדרש רבה ר"פ תזריע) על פסוק הן בעוון חוללתי (תהלים נא) שאפילו חסיד שבחסידיים מתכון להנאת עצמו, ונקרא גם כן בישיעה (יד) **משורש נחש יצא צפע** על משיח, והיינו דבן דוד יהיה גם כן משרש זה והוא יזכה לחיים דייקא ולא משיח בן יוסף כי רק ע"י תיקון הקלקול יהיה החיים... ולכך אין מועיל תשובה היינו כמו שכתוב (ישעיה כב) **אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותו**ן בשלשה חילוקי כפרה שהיה ר' יהודה דורש, דשמירת הברית נקרא קידוש ה' בסוטה (י):... ובדברי תורה נדרש מכלל הן לאו, והעצה לזה בזהר סוף פרשת במדבר קכא. שימטור נפשו למיתה בלא רמיה, עיין שם, והיינו כמו שאמרו בתענית (ה): מקרא דדניאל דקבלת הלב באמת הוי כמעשה, ועי"ז זוכה לחיים כנוכר לעיל [אך צריך להיות באמת, כי אם יחשוב עי"ז לזכות לחיים – אינו באמת, ואז אדרבא סכנה, כמו שאמרו שם בזהר, והיינו כמו שאמרו אל יפתח פיו לשטן וכמו שאמרו בפרשת בהעלותך שם גבי משה, והיינו לפי ששם משה לא רצה באמת כן, שהרי ביקש אדרבא שיהיה טובת ישראל, ואכמ"ל].

על ידי מסירות נפש למיתה במחשבתו באמת גמור שמסכים בלבו אם רצון הש"י וטוב לו יותר למות ח"ו הוא כך ברצון טוב, הוא ניצול מגזירת מיתה רחמנא ליצלן, כמו שכתבתי לעיל שמחשבתו וקבלתו על עצמו כמעשה, והוא אחר כך כאילו בא בגלגול שני לזה העולם והוא ידע מה שקלקל בגלגולו הראשון ויכול לתקנו בגלגול זה, ואין לך שום עבירה בעולם שאין לה תיקון עי"ז, כי המיתה מכפרת על הכל.

כשאדם מתייסר באיזה אבר או באיזה כח מכחותיו [כי שבעים כוחות בנפש כנגד ע' אומות ברע כידוע] מסתמא בו חטא ומיד שלקה הרי הוא כאח"ך... ואז אוו אבר וכח מתוקן ונפש משיב את הנפש שאותו אבר יש בו תיקון אלא שצריך להוסיף ולחזקו... כגון... מקלקול הברית נעשה שמירת הברית ודייקא עי"ז זוכה לשם צדיק שרוצה לומר המשפיע לכנסת ישראל, ובהוצאת זרע לבטלה השפיע למקום אחר רחמנא ליצלן, ובאמת גם שם יש שכינה בגלות כנודע על פסוק ומלכותו **בכל משלה** וע"י תשובה נעשה מאותם טיפין גרים, כמו שכתבנו במקום אחר אגמרא משחקים בתינוקת ומקבלי גרים, היינו שחוזרים אותם נפשות לקדושה, וידוע דגרים נקרא תחת כנפי השכינה ונמצא השפיע הכל לכנסת ישראל ולא למקום אחר ח"ו והוא צדיק גמור... ע"ע שם צו קב-קג (מכת"י) קד קה (מכת"י) ק; דובר צדק עמ' 111; ראשית חכמה; תולדות יעקב יוסף כי-תצא עה"פ וקצותה את כפה; ישמח ישראל (אלכסנדר) לחג הסוכות יג; שם משמואל האזינו; מכתב מאליהו ח"ד עמ' 171; שבט הלוי ח"ד אה"ע קס; טהרת הקודש; עלי שור ח"א עמ' לט-מא.

'... שכך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו לך עבוד עבודת כוכבים' –

דע כי כל דבר מתחלק לג' קוין, ב' קצוות ואמצעי כנודע, והם בספירות: חסד גבורה תפארת, ונגדם בקליפה עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים. ע"ז הוא קו אמצעי, והוא תפארת דקליפה, הנמשך מן הכתר שהוא השורש, שרצה השי"ת שיהיה נמצא שירצה להתדמות לו,

וזהו ע"ז. וקצה הימיני – גילוי עריות, שהוא תאוה ואהבה רעה וכנודע מה שנאמר באחותו חסד. וגבורה רעה הוא לשפוך דם נקי בגבורתו. ומצינו שתי פעמים בדברי רז"ל כך דרכו של יצר הרע, היום... עד שאומר לו... – האחד בשבת (קה) גבי משבר כליו בחמתו דהיינו אביזרייהו דשפיכות דמים. והשני בנדה (יג) גבי מביא עצמו לידי הרהור, שהוא אביזרייהו דגילוי עריות. והם קצה הידות, והידות הם ענפים מהגוף, ועל ידו יבוא למעלה עד הגוף, שהוא עבודה זרה...'. (מתוך 'שיחת שדים' לר"צ הכהן עמ' 86).

דף יד

רבי"ל לייט אמאן דגני אפרקיד. שאלה למורנו הגר"ח קניבסקי שליט"א: מסופקני באיסור שכיבת פרקדן, האם הוא כולל גם שכיבה סתם, כשלא הולך לישון, כי מרש"י בברכות (יג: וכן בנדה יד.) משמע שאין איסור אלא בשינה. ואולם מקושית הגמרא שם 'מקרא הוא דלא ליקרי הא מיגנא שפיר דמי' לכאורה משמע שגם כשהוא ער אסור, אך שמא מדובר בהווה, שהולך לישון, ולכן פריך, אבל בשכיבה בעלמא שאינו הולך לישון, אולי מותר.

תשובה:

בשם החזו"א שמענו שאסור גם שכיבה וכ"ה בקיצור פסקי הרא"ש.

שו"ר בערוך לנר כאן שנקט מסברא שאין איסור בשכיבה בהקיץ ותמה לפי"ו על קושית הגמרא. ונשאר ב'צ"ע'. וכן בספר ברכת אברהם פסחים קח שנשאר ב'צ"ע'. וי"ל שאסרו גם בשכיבה כדי שבטבעו לא יהא רגיל בכך כל עיקר, כך שגם מתוך שנתו לא יבוא לידי פרקדן.

וע' בשו"ת תורה לשמה (המיוחס לרבי יוסף חיים זצ"ל מבגדד, שסז) אודות ת"ח הלומד מתוך הספר ונתעיף ורוצה ללמוד בשכיבה, שמותר אף כששוכב על בטנו, אך לא יתמיד בזה הרבה אלא מעט עד שינוח. ונראה שגם הוא לא התיר אלא בקריאה מספר וכד' שנוח לו בצורה מסוימת, אבל בשכיבה רגילה אין לעשות כן, שאל"כ מה מקשה הגמרא מקריאת שמע הלא זהו באקראי.

'דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים, אחד לו ואחד לה...' לשיטת רש"י ורוב הראשונים מדובר באשה העסוקה בטהרות, שמתוך שהיא בודקת שחרית וערבית לטהרות תקנו לה לבדוק אף לבעלה, אבל כשאינה עסוקה בטהרות אינה צריכה לבדוק. אבל לדעת הרמב"ם כל אשה שאין לה וסת צריכה בדיקה קודם תשמיש ולאחריו, ולפי זה משנתנו זו מדברת גם בשאינה עסוקה בטהרות וכשאיין לה וסת קבוע. [ולשיטתו נראה שאין צריך כאן בדיקת חורין וסדקין אלא די בקינות, ומשהה העד על גופה כשיעור וסת בשעה שאינה שוכבת אפרקיד. חוות דעת קפו, א].

'נמצא על שלה לאחר זמן טמאין מספק ופטורים מן הקרבן. איזהו אחר זמן, כדי שתדן מן המטה...' מבואר בגמרא שחייבים באשם תלוי, לדעת הסובר שחייבים בכל ספק אשם תלוי אף כשאיין 'חתיכה משתי חתיכות'. והטעם שאין מעמידים הדבר על חזקה דמעיקרא לומר שראתה דם כמה שיותר מאוחר ויהיו פטורים מאשם – נראה מפני שנמצא הדם סמוך מאד לבעילה, לכך הורעה חזקה דמעיקרא, שעל רגע קטן כזה אין לומר 'חזקה' עכ"פ בכגון אשה העלולה לראות דם (ע' שב שמעתא ג, טז-יז; עונג יום טוב סוסי"ו נו וסי' קמב ד"ה ולפענ"ד. וכע"ז כתב בחו"ד (קפו, א) עפ"י התוס' ס: שרוב פעמים הדם בא מקודם).

והרי"ף (כתובות פ"א) פירש שנחלקו אם צריכה בדיקה בשלש פעמים ראשונות שמשמשת [לאחר תשמיש. וי"א אף קודם תשמיש], להחזיקה בשאינה רואה מחמת תשמיש. וכן מובא בשלחן ערוך (קפ"ב). והש"ך כתב שהמנהג שאין צריך [ואף הרי"ף לא הצריך בדיקות אלו אלא לענין חיוב כתובה]. ובתורת השלמים כתב שבמקום שלא נהגו להקל – אין להקל בדבר. ובהו"ד כתב שאמנם אין צריך בדיקת חורים וסדקים, אבל תקנה ושתהה העד בגופה כשיעור וסת. ופסק בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב עה ושם ח"ד יד לסי' קפ"א) שמצד הדין יש לנקוט כהש"ך שא"צ בדיקה אף לא בג' פעמים הראשונים, אך מאחר שיש מחמירים כהשו"ע – ראוי להחמיר, אך די בקינוח ולהשהות העד בגופה מעט באופן שפניה למטה ואין להחמיר יותר. ויש מורים המחמירים בבדיקת חורים וסדקים בשלש פעמים ראשונות (עפ"י הגר"י קפ"ז; לחם ושמלה סק"ה).

ב. אשה שמעולם אינה מקדמת לראות מיום מסוים; עד לאותו יום דינה כמי שיש לה וסת, שהרי מוחזקת שלא תראה בכל אותם ימים (תרומת הדשן; יו"ד קפ"ג). ונחלקו אחרונים כשרגילה להקדים או לאחר ב' וג' ימים, האם אותם ימים שהיא נבוכה בהם דינם כזמן וסתה וצריכה פרישה (נוב"י, בהבנת דברי הרמ"א קפ"ב) או דינה באותם ימים כאשה שאין לה וסת (חו"ד. ע"ש בפ"ת. וע' שלטי הגבורים רפ"ב דשבועות). ומקובל בשם החזו"א שזה רק בימים אחדים, אבל אם לפעמים מקדמת או מאחרת שבעה ימים או יותר, בזה ודאי דינה באותם הימים כאשה שאין לה וסת (עפ"י כתבי קה"י החדשים, יט).

ג. באגרות משה (יו"ד ח"ב עב, א) נקט כהנחה פשוטה שאשה שאין לה וסת אסורה עד שישאלנה ותאמר טהורה אני. ותימה דלהלן טו. מבואר שבחזקת טהרה היא, אם לא שעברה עונה בינונית. וצ"ע.

פרק שני; דף יג

- כב. א. האם מותר ורצוי לאשה ולאיש לבדוק עצמם אם נטמאו, בדם נידות, בטומאת קרי וביובנה?
 ב. המטיל מים ורוצה שלא יתזו ניצוצות על רגליו וכד', כיצד יעשה?
 ג. היה אוכל בתרומה והרגיש שנעקרה שכבת זרע בגופו, מה יעשה?
 ד. מהי חומרת עוון הוצאת זרע לבטלה ומה עונשו?

א. כל היד המרבה לבדוק; בנשים – משובחת. באנשים – תקצץ, ואפילו פעם אחת אסור משום חשש הוצאת זרע. תנא, במה דברים אמורים – לענין שכבת זרע, אבל לענין זוב (למנות ראיותיו, שתיים לטומאה ושלוש לקרבן) אף הוא משובח. ואפילו לענין שכבת זרע, אם בא לבדוק בצרור או בחרס, וכן במטלית עבה (וכדאביי) – בודק, שאין בדברים קשים חשש חימום.

- א. לפי תירוץ אחד בתוס' מבואר שאפילו בודק עצמו רק מעטרה ולמטה אסור.
 ב. הרמב"ם השמיט בדיקה לזוב, וכן בדיקה בחרס או בצרור. ויתכן שלפי דברי הברייתא שלא יושיט ידו למטה מטיבורו, אין חילוק בכל זה, ופסק הרמב"ם כהברייתא (ערוך לנר). ובלקוטי הלכות צדד שלכך השמיט התר בדיקת זוב, לרוב פשיטותו. והתר בדיקה בחרס או בצרור יש לשמוע מדיוק דברי הרמב"ם 'אסור לשלוח ידו במבושיו'.
 ג. נראה שמעלת ריבוי הבדיקות בנשים היא דוקא כשע"י הבדיקה תדע בודאות אם נטמאת אם לא ולא כשיתעורר לנו ספק מהבדיקה, ולכן בזמן הזה שאין אנו בקיאים במראות ומחמירים בשבעה נקיים אפילו במראה שעוה וזהב, שנמצא הרבה ממה שתמצא ייאסר רק מספק או מחומרא בעלמא – ודאי אין מעלה בריבוי הבדיקות, ובודאי אין שום צורך לקנה בביה"כ בדבר לבן ולבדקו מדם (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ד יז, כח. וע' בשבט הלוי ח"ח קצה, ד).

ב. רבי אליעזר אומר: כל האוחז באמתו ומשתין – כאילו מביא מבול לעולם, מפני שמוציא שכבת זרע לבטלה. אמרו לו: והלא ניצוצות נתזין על רגליו ונראה ככרות שפכה ונמצא מוציא לעז על בניו שהם ממזרים. אמר להם: מוטב שיוציא לעז על בניו שהם ממזרים ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום. הלכך אסור גם כאשר אין לו תקנה אחרת, כגון לעמוד במקום גבוה או להשתין בעפר תיחות. גם חכמים לא התירו אלא משום לעז ממזרות, אבל כגון שיש עפר תיחות, או לכל צורך אחר אסור. או גם לבסוף הודו חכמים לדברי רבי אליעזר ואסרו אף במקום לעז, וכן משמע בגמרא להלן ובמסכת ברכות (עפ"י תוס' והרמב"ן צדד שחכמים אינם חולקים על ר"א כלל אלא שאלוהו לפרש להם. וכן הרי"ף והרא"ש העתיקו דברי ר"א, וכן משמע מסתימת דברי הרמב"ם (ל"ה).

ומסופר על שמואל שהתיר לרב יהודה לאחוז באמתו ולהשתין כאשר היה על גב בית הכנסת, כדי שהמים ילכו החוצה. וכמה טעמים נתנו להתיר זה; משום פחד (אביי) [שהיה בלילה ובגג, או יראת רבו, או יראת השכינה שבמקום זה, או יראת שמים הגדולה שהיתה על רב יהודה], או משום שהיה נשוי (וכרב נחמן שהתיר בנשוי לאחוז באמה ולהשתין), או שלא התיר לאחוז באמה אלא לסייע בביצים מלמטה (וכדתני אבא בריה דרבי בנימין בר חייא), או התיר לו מעטרה ולמטה (= כלפי חוץ) בלבד (כדברי רבי אבהו אמר רבי יוחנן).

א. כנזכר, גם למטה מעטרה לא התירו אלא להשתין משום ניצוצות או משום בית הכנסת, ולא לדבר אחר (עפ"י תוס' בתירוץ האחד, ואין הכרח שהתירוץ האחר חולק על כך).

וכן לנשוי [שאשתו עמו ואינה נדה (מג"א וט"ז), וי"א אפילו אינה עמו (ב"ש כה)] שהתירו לו מן הדין לאחוז באמתו, דוקא כשנצרך לנקביו (רמב"ם איסור"ב כא, כג ועוד). ולהתחכך אסור אפילו לנשוי. והחיי-אדם מתיר ע"י בגד עבה (עפ"י משנ"ב סוס"ג א).

וכן מה שהתירו לסייע בביצים מלמטה, נראה שהוא רק בנצרך לנקביו וכדי שלא ינתזו ניצוצות (עפ"י חזו"א או"ח א. וכן יש לדייק בדברי המשנ"ב ג סקכ"ד). הרמב"ם השמיט סיוע בביצים וגם התיר מעטרה ולמטה. וי"א בדעתו שהכל אסור (עפ"י ערוך לנר).

ב. במקום צער, כגון שנתקע לו קוץ [ואין סכנה] אפשר שמותר ליגע וכל שכן לנשוי. וצ"ע (עפ"י חזו"א שם [ונראה לכאורה שמש"כ 'צ"ע' היינו לשאינו נשוי, אבל בנשוי מותר משום צער כשם שמותר משום ניצוצות]. ובאגרות משה (אה"ע ח"א נו) כתב להקל בדבר, שמשמע מהשמטת הפוסקים שאין הלכה כרבי טרפון. וע"ע ערוך לנר).

ג. רבנו הקדוש נשתבח (בשבת קיח): שלא הניח ידו למטה מאבנטו, על אף שהיה נשוי – שמחמיר על עצמו היה (עפ"י תוס').

וכשעומד במקום שיש לו פחד שלא יפול, אין להחמיר בנשוי אף לא משום מדת חסידות (עפ"י משנ"ב סוס"ג א).

ג. היה אוכל בתרומה והרגיש שנודעזעו אבריו (שנעקר זרע מגופו) – אוחז באמתו שלא יצא הזרע החוצה, ובולע את התרומה (בדבר שאם יפלטנו יימאס. ריטב"א). לדברי אביי צריך לאחוז במטלית עבה דוקא, כדי שלא יוסיף להוציא ע"י אחיזתו. ולדברי רבא אפילו במטלית רכה מותר, שכיון שעקר עקר ואין חשש שיוסיף.

הלכה כרבא (רדב"ז תרומות ז, ד עפ"י הרמב"ם שלא חילק).

ד. כל המוציא שכבת זרע לבטלה – חייב מיתה... (רבי יוחנן); כאילו שופך דמים... (רבי יצחק ורבי אמי. וכן אמר רבי אלעזר עה"פ 'דיכס דמים מלאו' – אלו המנאפים ביד. ומובא ברמב"ם איסור"ב כא, יח); כאילו עובד עבודת כוכבים... (רב אסי).

א. מהכתוב שמביא רבי יוחנן לחייב מיתה, מער ואונן, מוכח שגם בן נח חייב מיתה על השחתת זרע לבטלה (עפ"י דובב מישרים ח"א כ). ויש מי שכתב שלא נאסר הדבר לבני נח, ולא למדו מער ואונן אלא שהוא עוון חמור שלפעמים נענשים עליו במיתה (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד קטז). וע"ע צדקת הצדיק קכא; אבני נזר אה"ע עט, ו-ז. ובשו"ת דובב מישרים (ח"א כ) פלפל שלהלכה יתכן שרק ב"נ חייב מיתה על כך ולא ישראל.

וע' תוס' בכורות כו: ורא"ש מו"ק פ"ג ג שכתבו שהעבירות שלא נמנו בסנהדרין עם שאר חייבי מיתה בידי שמים, אין חייבים עליהן מיתה ממש. ויש ראשונים שמנוהו עם שאר חייבי מיתות (ע' חבור התשובה (לא) בשם שערי תשובה). ואולם הרמב"ם לא מנאו בין שאר חייבי המיתות. וי"א שאינו חיוב מיתה ממש אלא הכוונה לומר שפעמים רצון השי"ת להעניש על עוון זה במיתה (כן כתב באג"מ או"ח ח"ד קטז).

ב. ממשע שאין חיוב מיתה אלא בהוצאה בידים, אבל לא ע"י הרהור, הגם שעובר בלאו דאורייתא ד'ונשמרת' (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"א סט).

ואמרו על האוחז באמתו ומשתין כאילו מביא מבול לעולם (רבי אליעזר. וכן אמרו בגמרא על המשחקים בתינוקות באברים – בני מבול הם), שכן זה היה חטא דור המבול, שהשחיתו דרכם על הארץ.

תנא דבי רבי ישמעאל: לא תנאף – לא תהא בך ניאוף, בין ביד בין ברגל.

א. לא מצינו שאיסור הוצאת זרע לבטלה בכלל עריות הוא, ש'הרג ואל יעבור' (עפ"י חז"א או"ח א; אגרות משה אה"ע ח"א נו).

ב. נראה שהוצאת זרע בידים לצורך בדיקה רפואית, מותרת כאשר אי אפשר לעשות בשום אופן אחר, ואפשר שהוא הדין כדי לקיים מצות פריה ורבייה מותר, ויתכן אפילו כבר יש לו בן ובת גם כן מותר כדי לקיים מצות 'לשבת יצרה' וכד', ואין זה נחשב 'לבטלה' ממש הואיל ולצורך רפואה הוא. אבל הרוצה בן ומשחית בידים את הזרעונים הנקביים – אסור (עפ"י מנחת שלמה ח"ג קג, טז. וכמש"כ בשאלת יעב"ץ ח"א מג. ובמנח"ש כתב כן אף בדעת המהרש"ל (ביש"ש יבמות טז). וע"ע אחיעזר ח"ג כד).

ואילו בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"א ע עא וח"ב יח) כתב שאין להתיר בידים אף לצורך הולדת בנים, משום איסור 'לא תנאף' שיש במוציא ביד, אלא רק ע"י ביאה עם כיס או באופן של דישה מבפנים וזריה מבחוץ, או ללא ביאה כשמתקשה ומוציא זרע ע"י הרהור בלא מעשה בידיו [ואעפ"י שסתם דבריו, יתכן שלא אסר בידים אלא משום שאפשר בענין אחר משא"כ בשא"א, וכמו שכתב במנח"ש. עוד נראה שזהו רק לפי מה שנקט (שם בח"א סח) שדרשת 'לא תנאף' דרשה גמורה היא מדאורייתא, אבל לפימ"ש"כ בספר תקנת השבין דאינה אלא אסמכתא, אין כאן דין שונה משאר הוצאת זרע, שלצורך הולדה אינה לבטלה]].

ג. לבישת נרתיק לגבר הנגוע באיידס או שאשתו נגועה – קרוב הדבר להוצאת זרע לבטלה, ולכן כשאחד מהם נגוע אין מנוס מגירושין (מנחת שלמה שם. וע' גם בשו"ת מהרש"ם ח"ג רסח; דובב מישרים ח"א סו"י כ. ובאגרות משה אה"ע ע לאסור שימוש בנרתיק. וכן הביא בכתבי קה"י החדשים (גדה יד) שהחזו"א אסר זאת בתוקף. לעומת זאת באחיעזר (ח"ג כד, ה) התיר במקום שסכנה לה להתעבר). ויש מי שחכך לצדד בזה על סמך צירוף סברת אחרונים (אמרי יושר יו"ד סט) שאין איסור השחתה בורע של חולה כזה שמסוכן להזרעה (ע' שבט הלוי ח"י רלח).

כג. החרשת והשוטה והסומא ושנטרפה דעתה עליה, שרוצות לאכול בתרומה, כיצד ייבדקו מטומאה? ומה הדין בהן שוטה?

החרשת שאינה מדברת ואינה שומעת, וכן השוטה והאשה שנטרפה דעתה מחמת חולי, אם יש להן פקחות – מתקנות אותן (בודקות ומטבילות אותן). רש"י, וכ"מ ברמב"ם תרומות ז,ה, והן אוכלות בתרומה. ואולם חרשת המדברת ואינה שומעת (שכבר שמעה ולמדה לדבר ואחרי כן נתחרשה. רש"י. והוא הדין לשומעת ואינה מדברת. פוסקים) – בודקת לעצמה. [ועל כזו אמר רבי: חרשת היתה בשכונתינו, לא היה שבודקת לעצמה אלא שחברותיה רואות ומראות לה]. וכן הסומא, יכולה לבדוק לעצמה ומראה העד לחברתה (כן אמר רבי יוסי בר חנינא, למחוק 'סומא' מהמשנה).

א. כשם שמועילה בדיקת הפקחות לענין אכילת תרומה, כך מועילה להתירן לבעליהן (ערמב"ן כט: יו"ד קצו, י). ומהרש"ל (בתשובה סה) החמיר בנשתטית שאין הבעל יכול לדור עמה ע"י בדיקת פקחות [ולשיטתו י"ל שלא אמרו במשנה אלא בספק טומאה בדבר שאין בו דעת לישאל, אבל לא לענין איסור והתר. עפ"י אחיעזר ח"א א, ד בהגהה. ע"ש].
ב. יש מהאחרונים שצדד שאם לימדו את החרשת כל עניני הבדיקה ואופניה, ובחנו אותה ונמצאה זהירה בכל הדקדוקים כשאר נשים צנועות – יש לסמוך על בדיקתה (עפ"י שו"ת עמק הלכה טו). ויש סוברים שגם החרשים בזמננו שלומדים ע"י אמצעים שונים, דינם כדין החרשים שבזמן הגמרא (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ד יז, כה).

כהן שוטה, מטבילים אותו ומאכילים אותו תרומה לערב, ומשמרים אותו שלא יישן. ישן – טמא. לא ישן – טהור. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: עושים לו כיס של עור. אמרו לו: כל שכן שמביא לידי חימום. גם שמה יראה טומאה טפה כחרדל ותבלע בכיס. משום רבי אלעזר אמרו: עושים לו כיס של מתכת, ופירש אב"י של נחושת, שאינו בולע.

פסק הרמב"ם (תרומות ז,ה) שהשוטה והחרש שישנו אסור להאכילם בתרומה א"כ עשו להם כיס נחושת, שמה ראו קרי.

תרומה דרבנן; בספר מנחת חינוך (רעט, יד) נקט שלפי הדעות המתירות להאכיל בידים איסור דרבנן לקטן (רשב"א), גם כאן מותר להאכיל לשוטה תרומה דרבנן כגון של ירק [ורק בתרומה דאורייתא אסרו להאכילו]. ומכאן שאסור להאכיל לשוטה איסור בידים כמו לקטן, כמו שכתבו אחרונים (תבואות שור א, מט; פמ"ג בפתחה כוללת ח"ב טו).

דפים יג – יד

כד. אלו דברים נאסרו משום חשש הוצאת זרע לבטלה?

כאמור לעיל, אסור לאדם לאחוז באמתו ולהשתין מחשש הוצאת זרע לבטלה, והעושה כן כאילו מביא מבול לעולם.

וכן אסור לבדוק עצמו מטומאת קרי בידו, והעושה כן קללוהו שתקצץ ידו [בתחילה נסתפקו האם קללה היא או דין שב"ד פוסקים עליו, ואולם למסקנא קללה היא. עתוס' וריטב"א; רש"י שבת קח סע"ב; לקוטי הלכות]. וכן אמר רבי טרפון: כל המכניס ידו למטה מטבורו – תקצץ. ואפילו ישב לו קוץ בכריסו לא יטלנו – מוטב תבקע כריסו ואל ירד לבאר שחת.

א. מדובר שלא במקום סכנה, ולא דוקא 'תבקע כריסו' אלא כלומר שיסבול יסורים בכך [וגדר גדול גדר רבי טרפון, שלא משורת הדין. ריטב"א]. וגם זה משמע שאין הלכה כמותו, שלא הביאוהו הרמב"ם והשו"ע, ומותר להוציא הקוץ אף שלא במקום סכנה, גם אם הוא גרם לכך (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"א נו).